

A hand holding a glowing white letter 'C' against a blue and yellow background. The hand is positioned on the right side of the frame. The background features a large, glowing 'C' in the center, surrounded by several circular icons: a gavel, scales of justice, three people, a document with a checkmark, a handshake, a ribbon with a checkmark, and a head with gears. The overall theme is copyright law in education.

Upphovsrätt inom utbildning

En utredning av hur licenser
och upphovsrättsinskränkningar
fungerar inom utbildning

Våren 2024 utredde Utbildningsstyrelsen och Kopiosto funktionen för bestämmelsen beträffande avtalslicenser och andra användningslicenser samt undervisningen som kompletterar dem ur perspektivet för lärare och annan undervisningspersonal samt läroanstalter och högskolor. I utredningen kartlades förutom begränsningsbestämmelsernas och användningslicensernas funktion, även andra potentiella upphovsrättsliga utmaningar inom undervisningsverksamheten.

I samband med den partiella reformen av upphovsrättslagen 2023 gjordes flera tillägg och ändringar i upphovsrättslagen som på bredare basis än tidigare möjliggör användning av olika typer av innehåll inom undervisning. I upphovsrättslagen lade man till nya begränsningsbestämmelser beträffande text- och datautvinning (Upphovsrättslagen 13 b §) samt åskådliggörande av undervisningen (Upphovsrättslagen 14 a §). I början av 2023 utökades även användningslicenserna för flera läroanstalter. Användningslicensen för TV-program utökades med fler kanaler, streamingtjänster, och Filmlicens, som gäller utländska filmer, och visningslicensen för inhemska filmer kombinerades. Den kombinerade Filmlicensen gäller en omfattande repertoar av både inhemska och utländska filmer. Även innehållet i läroanstalternas kopieringslicens förbättrades och dess villkor förtydligades.

Utredningen visar att de nya begränsningsbestämmelserna i upphovsrättslagen gällande undervisning samt de för undervisning tillgängliga användningslicenserna upplevs i huvudsak fungerande. De i utredningen observera-

de tolkningsmässiga utmaningarna gällande lagändringen och användningslicenserna var i verkligheten förknippade med bristfällig information om lagändringen, användningslicenserna eller innehållet i dessa.

Lagändringen upplevdes som helhet ha underlättat användningen av verken i undervisningen samt minskat de upphovsrättsliga utmaningarna i undervisningsarbetet, som framkom i utredningar genomförda 2015 och 2018. Ordalydelsen i § 14 a uppfattas i princip på det sätt som lagstiftaren avser och utmaningarna med tolkningen av bestämmelsen är i verkligheten förknippade med bristfällig tillgång till information. Lagstiftningen och de uppdaterade användningslicenserna svarar tillsammans väl på undervisningens behov ur perspektivet för dem som i sin undervisning använder upphovsrättskyddat material. Majoriteten av de utmaningar som deltagare i utredningen stötte på gällde sådana användningssituationer med verken som redan ingår i nuvarande användningslicenser eller den nya begränsningsbestämmelsen gällande åskådliggörande av undervisning. Exempel på dessa är användning av bilder i material som läraren själv har skapat eller i elevernas projektarbeten, som är tillåtna med kopieringslicensen för läroanstalter, samt förevisande av reklamvideor i undervisningen, som är möjligt i enlighet med den nya begränsningsbestämmelsen gällande åskådliggörande av undervisning (§ 14 a).

Utredningen visar att den största utmaningen i verkligheten är brist på information om innehållet i både lagrummet och användningslicenserna. Således bör infor-

meringen om upphovsrätt och användningslicenser tillgängliga för undervisning effektiviseras ytterligare i samarbete med läroanstalter och upphovsrättsorganisationer samt andra som tillhandahåller licenser.

En del av utmaningarna som framkom i utredningen var sådana som man inte kan ingripa i genom lagstiftning, eftersom det är fråga om ett avtalsförhållande mellan användaren och serviceleverantören. Beträffande dessa betonades användningen av streamingtjänster för musik, i synnerhet Spotify. På marknaden finns dock sådana streamingtjänster för musik som det är tillåtet att använda i undervisningen. Gällande förevisning av filmer upplevde man på motsvarande sätt att licensen inte har skaffats centraliserat till läroanstalterna och att alla läroanstalter inte har de ekonomiska resurserna för att skaffa den nödvändiga licensen.

Enligt utredningen förekommer det vid läroanstalterna väldigt lite gemensamt överenskommen praxis gällande delning av material som lärare har skapat själv för användning av andra lärare eller läroanstalten. Dessutom avtalas det vanligen inte med arbetsgivaren om upphovsrätt gällande material som lärare själva har skapat. Å andra sidan är det enligt utredningen just bristfällig praxis och avtalspraxis som är den främsta orsaken till upphovsrättsliga utmaningar för lärarnas egna upphovsrätter, och majoriteten av deltagarna i utredningen önskade tydliga och gemensamt överenskomna praxis för att dela material mellan kollegor. Utmaningar kring delning av material skapat av läraren själv förknippas till exempel med tillåtna sätt att använda undervisningsmaterial som skapats av kollegor,

obehörig delning av material skapat av läraren samt frågan om upphovsrätt till material som skapats under anställning och arbetstid. En annan upphovsrättslig utmaning som togs upp av flera deltagare var det faktum att lärare i princip inte får någon ersättning för att göra sitt material tillgängligt för andra lärare och/eller arbetsgivaren. Deltagarna i utredningen framförde önskemål om att om institutionen kräver eller önskar att läraren ska dela med sig av sitt material, ska detta avtalas separat och lämplig ersättning ska betalas.

Deltagarna i utredningen efterlyser effektivare informering om upphovsrätt och licensiering, särskilt på sina egna läroanstalter, och tydligare överenskomna metoder för material skapat av lärare och lärares upphovsrätt. En lösning för att öka medvetenheten och kunskapen om upphovsrätt och användningslicenserna, som framkom i utredningen, var att införa en regelbunden kurs i upphovsrätt för alla lärare och förskolepedagoger.

